

Jakin^{•eus}**220**
herria kultura hizkuntza maiatza-ekaina
2017

JAKINEko idazlanez inon baliatzerakoan
aipa bedi, mesedez, iturria

aldizkari irekia da eta ez dator nahitaez
idazleen iritziekin bat

JAKIN FUNDAZIOKO LEHENDAKARIA

Joan Mari Torrealdai

OHOREZKO KIDEAK

Paulo Agirrebaltzategi, Joxe Azurmendi, Joseba Intxausti

ZUZENDARIA

Lorea Agirre

ERREDAKZIO BURUA

Xabier Eizagirre

KONTSEILU EDITORIALA

Lorea Agirre, Haizea Barcenilla, Harkaitz Cano, Xabier Eizagirre,
Idurre Eskisabel, Patxi Juaristi, Joanmari Larrarte, Maialen Lujanbio,
Imanol Murua, Andoni Olariaga, Olatz Osa, Gexan Sors,
Joan Mari Torrealdai, Eguzki Urteaga

IDAZKARITZA ETA ADMINISTRAZIOA

Tolosa Hiribidea, 103-1.C / 20018 Donostia

Tel. 943 21 80 92

jakin@jakin.eus

www.jakin.eus

Gipuzkoako Foru Aldundia

*Aldizkari honek Gipuzkoako Foru Aldundiko Hizkuntza
Berdintasuneko Zuzendaritza Nagusiaren laguntza jaso du*

KULTURA ETA HIZKUNTZA
POLITIKA SAIALA

DEPARTAMENTO DE CULTURA
Y POLÍTICA LINGÜÍSTICA

*Kultura eta Hizkuntza Politika Sailak
(Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak) diruz lagundua*

Jabegoa: Jakin Fundazioa. Donostia. Lege gordailua: S.S. 25/1977. ISSN: O211/495X
Inprimaketa: Leitzaran Grafikak, S.L., Gudarien Etorbidea, 8. Andoain (Gipuzkoa)

SUMMARY

5

ZUZENDARIAREN HITZAK

7

GAI NAGUSIA Umorea politikoa da

11 Umorearen zimurrak Iñigo Aranbarri

Egungo umore hegemonikoari buruzko ohar diakronikoak egiten dira, batez ere euskaldun xehearen gainean eraiki denaz.

25 Umorearen sarrailez eta giltzez Uxo Anduaga

Umorearen izaera politikoa jorratzen da, estatu eta naziogintzarekin duen lotura estua argitara ekarriz, Euskal Herrian ematen den umorea adibidetzat hartuta.

41 Zenbait ohar umorearen gainean Unai Iturriaga

Bertsogintzak bertsolariari umorearekin harremantzeko eskaintzen dizkion modu ezberdinei buruz gogoetatzen da. Praktika teoriaren aurretik doa eta inprobisazioaren testuinguruak eta premiak erabat baldintzatzen ditu umorearekiko ikuspegia eta haren gaineko hausnarketak.

49 Umoreak ez die graziarik egiten Laura Mintegi

Adierazpen askatasunak politikagintzan, erlijioaren eremuan eta komunikazio sareetan dauzkan mugei buruzko eztabaidaz egiten da gogoeta. Blasfemia eta iraina erabiltzen dira mugatzaile, baina, hondoan, botere kontua da askatasuna edo askatasun eza.

67 *Tirabirak*: euskal gatazka binetetan
Mario Zubiaga • Edorta Arana

EHUko EMAN ikerketa taldearen Tirabirak egitasmoa aurkezten da. Izan ere, euskal gatazkari buruzko egunkarietako tira komikoak aztertu ditu, umore politikoari lotutako hainbat ikerketa-lerrotan murgilduz: irudiaren adierazgarritasunaren analisia, umorearen eta satiraren funtzio politikoa, gatazkaren memoria eraikitzeke moduak...

EGUNEN GURPILEAN

85 Kultura
Miren Artetxe

91 Ekonomia
Henrike Galarza

97 Soziolinguistika
Txerra Rodriguez

102 Ingurune digitala
Koldo Diaz Bizkarguenaga

107 Glokalia
Ignazio Aiestaran

KONTRAZALA Unai Iturriaga

HUMOUR IS POLITICAL

The wrinkles of humour

The writer Iñigo Aranbarri offers some diachronic notes about current prevailing humour, above all about humour founded on the straightforward Basque people. [Iñigo Aranbarri](#)

About the locks and keys of humour

The Doctor in Sociology Uxo Anduaga focuses on the political nature of humour by highlighting the close relationship maintained with nation and state building and citing the humour currently being used in the Basque Country. [Uxo Anduaga](#)

Various notes about humour

The *bertsolari* (verse improviser), scriptwriter and illustrator Unai Iturriaga reflects on the different ways of relating things via humour that verse improvisation offers the *bertsolari*. The practice precedes the theory, and the context and requirements of improvisation fully determine both the perspective and reflection of humour. [Unai Iturriaga](#)

They don't find humour funny

The writer and lecturer in Literature Laura Mintegi reflects on the debate surrounding the limits of freedom of expression in political activity, within the field of religion and in communication networks. Blasphemy and insults are considered to be limits, although deep down, freedom or the absence of it are a question of power. [Laura Mintegi](#)

Tirabirak: the Basque conflict in vignettes

The lecturer in Political Science Mario Zubiaga and lecturer in Journalism Edorta Arana present the research project *Tirabirak*, developed by the EMAN research group at the UPV/EHU (University of the Basque Country). The project analyses the comic strips about the Basque conflict that feature in the daily press by pursuing various lines of research linked to political humour: an analysis of the expressive nature of the image, the political function of humour and satire, and the ways of constructing memory about the conflict. **Mario Zubiaga • Edorta Arana**

NEWS TODAY

This gathers together cultural information focusing on the present from various areas and perspectives. This year we shall be closely following culture, economic, sociolinguistic, digital environment and globalization matters. This section draws on various specialists: Miren Artetxe, Henrike Galarza, Txerra Rodriguez, Koldo Diaz Bizkarguenaga and Ignazio Aiestaran. **Various authors**

Umorea politikoa da. Hortik abiatzen da umorearen konplexutasuna aztertu nahi duen zenbaki hau. «Umorea ez da neutroa, politikoa da». Uxo Anduaga soziologoaren hitz zoliak dira. Umorea zer den eta zer ez, eta nork egin lezakeen eta nork ez, zer den barregarri eta zer ez, kasik eguneroko ogia dugu azkenaldian. Hortxe daude *Ocho apellidos vascos* eta haren ahaide galiarra den eta berriki estreinatu den *Mission Pays Basque* film barregarri eta arrakastatsuak; eta hortxe dago ETBk martxoan emititu zuen *Euskalduna naiz eta zu?* Espainiaren gaineko umore programa 'iraingarri' eta 'deitoragarria'. Batzuek eta besteak sortu zalapartaren nolakotasunaren diferentziak umorea oso-oso gauza serioa dela pentsatzera garamatza, eta horretan pentsatzen dabil-tzan hainbat aditu eta aritu ekarri ditugu orrialde hauetara. Zertaz egiten dugun barre baino, zertaz barre egiten erakutsi diguten da kontua. Zein umore den zilegi eta zein ez. Eta horretan, adierazpen askatasuna eta (auto)zentsura nola uztartzen diren.

Gauza serioa dela, eta sarritan baita negargarria ere, argi aski frogatzen du egunerokotasunak. Baita horrela izan dela mendeetan zehar. Iñigo Aranbarrik begirada atzera bota eta gurean, mendeetan, umoregaia berbera izan dela ikusi du: Txanton Garrote da euskaldunon gaineko umorearen arbaso arketipikoa: euskaldun base-rritar arlorea. Kalkoan eginak datoz ondotik Antton Kaiku, Txanton Piperrri, El Sinsorgo, El Coitao, El Thun Thun, Chomin del Regato...

Izan ere, umoreak ia beti egiten du boterearen alde. Beti nazio baten alde. Hegemoniaren alde. Beti 'bestearen' kontra. Oso maiz, goitik behera. «Jendartean mendeetan mamitutako egituren errailetan dabil umorea», dio Aranbarrik. «Umorea zer den eta zer ez definitzerakoan ere nazio-estatuak zer esan handia dutela, besteak beste, bere autoritatea zilegitzerako orduan oso erabilgarria zaion baliabidea delako umorea», Anduagak. Eta gehitzen du, sarritan umorea 'politikoki zuzena' den hori iraultzeko tresna dela saltzen digutela, baina, gehienetan, 'politikoki zuzena' dena zurkaizteko tresna izan ohi dela.

Eta gurean gertatzen den paradoxa bat azpimarratzen du: «Itxura guztien arabera euskal kolektibo nazionalarentzat iraingarria eta

arbuiaugarria behar lukeen diskurtso moldeak izugarrizko arrakasta du euskal gizartearen, eta bereziki Hegoaldeko kasuan». Unai Iturriagak antzeratsu formulatu du: «euskaldunaren bipolaritateak onartzen du irrigai eta irrilaria izatea aldi berean».

Horregatik bereizi behar da nork eragiten duen noren gainean umorea, nor den subjektua eta nor objektua, umore egilea eta umore gaia. Nork eta nori, alegia. Horrek markatzen baitu umorearen muga, grazia egitea edo grazia zipitzik ez izatea, eta are zilegi izatea edo ez, eta areago, legezko izatea edo ez. Hain zuzen, umoreak adierazten duen ertz interesgarrietarikoa hortik eratortzen da Anduagaren ustetan: umore/ez-umore arteko muga labainkorra; eskubide, zilegitasun, errespetu, demokrazia eta adierazpen askatasunaren auziak tartean harilkatzen dituenekoa.

Adierazpen askatasunaren ertzetik tiratu dio Laura Mintegik auzi honi. Zenbat eta zenbat zentsura kasu izan diren gurean eta inguruetan. Izan ere, «adieraztea garestia da. Garesti irten daiteke, eta umoregileek ere badakite hori». Eta hortik autozentsura, «zentsuraren modu sotilena, eta horri esker, zentsura ofiziala luzatu eta egonkortu egiten da, barneratu eta fosilizatu egiten da».

Autozentsurak ere egin du bere bidea aspalditik mamitutako errailetan, eta segitzen du egiten. EHUko EMAN ikerketa taldeak 1977tik 2016ra bitartean euskal gatazkari buruz egunkarietan argitaratu diren bineten azterketa egin du, *Tirabirak* egitasmoan. Umore politikoaren ikerketa da –orain bai hertsiki eta esplizituki politikoa–. Mario Zubiaga eta Edorta Aranaren hitzetan, «urte luzez iraun duen gatazkak inozentzia politiko oro suntsitu du dagoeneko», eta «egunkarietako tira grafikoak komunikabide bakoitzak hartutako lerro editorialaren osagarri izan dira gehienetan».

40 urtetako laginak bertan barre algara gutxi dagoela erakusten du; barre izoztua da gehiago, edota keinutxo maltzurra edo gozoa maizago. Azterketak hainbat ondorio ekarri ditu. Horietako bat: «bineten tirabirak aringarri» izan dira, «kontsolagarri, eta, aldi berean, gatazka razionalizatzen lagundu digute».

Horren guztiaren sintesia Unai Iturriagaren kontrazalak dakar.

Aurretik, *Egunen gurpilean* sailean ohiko kolaboratzaileen egunerokotasunaren errepaso duzu: Miren Artetxe kulturaz, Henrike Galarza ekonomiaz, Txerra Rodriguez soziolinguistikaz, Koldo Diaz Bizkarguenaga ingurune digitalaz eta Ignazio Aiestaran globaliaz.